

138. Bijbelstudie over
SALOMO EN DE DOCHTER VAN FARAO
SALOMO NANGA A UMAPIKIN FU FARAO
SH'LOMO UBAT PAR'O
שלמה ובת פרעה

Deel 1: De afgoderij van Sh'lomo

Als men het over het oude Egypte heeft, denkt iedereen onmiddellijk aan de Pyramides en de Sfinx in de buurt van Caïro, maar de op één na belangrijkste toeristische trekpleister en meest bezochte plaats is het reusachtige tempelcomplex van Karnak, ten noorden van de stad Luxor, het oude Thebe, bij de oostoever van de Nijl in het zuiden van Egypte. De tempels van Karnak zijn ongetwijfeld de meest ontzagwekkende ruïnes uit de tijd van de Farao's. In dit uitgebreide tempelcomplex werden diverse Egyptische godheden vereerd, maar de grootste en bekendste tempels waren gewijd aan Amun-Ra, de zonnegod en de leeuwendodin Mut. Als men naast de tempel van Ramses III door de Bubastispoort loopt, die gebouwd werd door Farao Shoshenq I (22^e Dynastie 945-924 vgt), dan ziet men aan de zuidelijke muur van de Amon-tempel een bas-reliëf prijken, waarop een zeer belangrijke episode uit de bijbelse geschiedenis wordt weergegeven, namelijk de verovering van de koninkrijken Juda en Israël door Shoshenq I. Deze Farao, die in de Hebreeuwse geschriften Shishaq [Sisak] genoemd wordt, trok omstreeks het jaar 925 vgt ten strijde tegen koning Rechav'am [Rechabeam], de zoon van Sh'lomo [Salomo], vernielde een aantal steden van Juda, plunderde Jeruzalem en de tempel, en trok vervolgens verder naar het tienstammenrijk in het noorden, waar hij eveneens talrijke steden veroverde. Het gigantische reliëf op de zuidelijke muur van de tweede pyloon van Karnak, waarop Farao Shoshenq [Sisak] een topografische lijst van de overwonnen steden liet aanbrengen, toont 156 aan de handen geboeide gevangenen uit Juda en Israël, die elk een cartouche met de naam van een onderworpen stad in hiërogliefen dragen. Elke gevangene vertegenwoordigt dus één van de steden, die tijdens deze veldtocht door Shoshenq I werden ingenomen. De geleerden zijn het er over eens dat o.a. de volgende Judeese steden worden genoemd: Ayalon (Joz. 21:24), Arad (Joz 12:14), Giv'on (Joz 18:25) en Socho (Joz 15:35). Een aanzienlijk aantal van de plaatsen die in de Egyptische inscripties op het overwinningsreliëf worden aangetroffen, bevond zich echter in het tienstammenrijk, zoals o.a.: Beit-Choron (Joz 21:22), Beit-Shean (Joz 17:11), Chafarayim (Joz 19:19), Machanayim (Joz 13:26), Megido (Joz 17:11), Rabit (Joz 19:20), Rechov (Joz 19:28), Shunem (Joz 19:18) en Ta'anach (Joz 17:11). Hoe is dat mogelijk? De in מלכים א' [1 Koningen] 14:25-26 en Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 12:1-9 beschreven veldtocht van de Egyptische Farao Shishaq (Sheshonq I) was toch alleen tegen het koninkrijk Juda gericht? Het noordelijk koninkrijk Israël werd immers door de Egyptenaren politiek gesteund omdat koning Yerov'am [Jerobeam] jarenlang in Egypte in ballingschap had geleefd. Tenminste, daar zou men vanuit kunnen gaan. Toch blijktbaar liep het anders. Volgens het overwinningsreliëf in Karnak ging het hier wel degelijk om steden in zowel Juda alsook in Israël. De veldtocht werd dus niet allen tegen Rechav'am [Rehabeam] van Juda gevoerd, maar ook tegen Yerov'am [Jerobeam] van Israël, want doordat het machtige koninkrijk van Sh'lomo [Salomo] na diens dood in tweeën gescheurd was, kon de Farao handig van de stammentwist gebruik maken en met gemak een verrassingsaanval uitvoeren op beide delen van het land. Dat betekent dus, dat Shoshenq I zijn veldtocht helemaal niet ondernam om het noordelijke tienstammenrijk van zijn voormalige vriend Yerov'am te hulp te komen, maar om zijn eigen macht en invloed in de regio uit te breiden door de belangrijke handelsroutes in handen te krijgen en te beheersen. Toch waarom heeft de Eeuwige dit toegelaten? Waarom liet Hij het toe dat niet alleen Zijn volk, maar ook Zijn land en zelfs Zijn tempel in de handen van de Farao zijn gevallen en opnieuw onder het juk van Egypte zijn gekomen terwijl de Eeuwige Zijn volk Israël eeuwen eerder juist had bevrijd uit de slavernij van Egypte! Met de tien verschrikkelijke plagen die de Eeuwige destijds over de Farao en zijn hele volk liet neerkomen, pakte Hij rechtstreeks alle godheden van Egypte aan, want elke plaag had een aantoonbare verbinding met een of ander bijgeloof uit de Egyptische mythologie. Met deze tien plagen viel haShem alle godheden

aan, die langs de Nijl werden vereerd en stootte ze van hun voetstukken. Aan alle afgoden in Egypte, inclusief de Farao zelf, had de Eeuwige Zijn strafgerichten geoefend. Deze afgoden waren volkomen machteloos en niet in staat om de plagen af te wenden en uiteindelijk moesten ze de Israëlieten laten vertrekken. *“De tijd, dat de Israëlieten in Egypte gewoond hadden, was vierhonderd en dertig jaar. En na vierhonderd en dertig jaar, juist op de dag af, gingen al de legerscharen van de Eeuwige uit het land Egypte!”* **Surinaams:** *“Da heri ten, disi den Israel-suma ben libi na Egipiti-kondre meki fo-hondro nanga dritentin yari. Na baka Masra puru den alamala na Egipiti-kondre na wan dei!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:40-41). G'ds volk was vrij dankzij de wonderen en tekenen, die de Eeuwige voor hen heeft gedaan. Daarvan getuigde Moshe tegenover zijn schoonvader, de priester van Mid'yan, toen deze hen tegemoet kwam: *“Toen vertelde Moshe [Mozes] zijn schoonvader al wat de Eeuwige Farao en de Egyptenaren had aangedaan ter wille van Israël, alle moeiten die hen onderweg getroffen hadden, en hoe de Eeuwige hen had gered. En Yit'ro [Jetro] verheugde zich over al het goede dat de Eeuwige aan Israël gedaan had, dat Hij het uit de macht der Egyptenaren had gered. En Yit'ro zeide: Geprezen zij de Eeuwige, die u gered heeft uit de macht der Egyptenaren en van Farao. Nu weet ik, dat de Eeuwige groter is dan alle goden; want Hij heeft het volk uit de macht der Egyptenaren gered, omdat dezen overmoedig tegen hen waren opgetreden!”* **Surinaams:** *“Na baka Moshe go sidon nanga en wefi tata, a ferteri en ala den tori, fa Masra ben strafu Farao nanga den tra Egipiti-suma fu den Israel-suma ede, èn fa Gado ben puru den na so meni ogri, disi ben miti den na pasi. We di Yetro yere ala den tori so na Moshe mofo, da heiden-priester kon ferwondru fu tru, te en srefi hati firi wan prisiri fu dati, a taki: Gran-tangi fu Masra, disi A ben yepi un so fara, fu a puru un alamala na den Egipiti-suma èn na Farao ondro. Now mi srefi si, tru-tru Masra bigi, moro leki ala den tra soso gado, bikasi A ben de na den tapu na ini a sani disi den ben wroko prodo-fasi!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 18:8-11). Het was dus allemaal zo mooi begonnen met de bevrijding uit de macht van de Farao. Hoe kon het dan gebeuren, dat de Israëlieten opnieuw in de macht van de Farao terecht zijn gekomen? Wat ging hieraan vooraf? Wel, de kinderen van Israël konden Egypte als vrije mensen verlaten en het Beloofde Land tegemoet gaan. Toch nadat ze het Beloofde Land hadden ingenomen en zich daar gevestigd hadden bleek al gauw, dat ze weliswaar niet meer in Egypte waren, maar dat Egypte nog steeds in hen was! Zij waren weliswaar niet meer in de slavernij van Egypte, maar ze waren nog steeds in de slavernij van de Egyptische afgoden. In plaats van elk contact met Egypte te vermijden, ging Sh'lomo zelfs een bondgenootschap met Egypte aan door zich met de Farao te verzwageren en zijn afgoden te importeren. Dat was het begin van het einde. Door de afgoderij van de Israëlieten heeft G'd Zijn volk, dat Hij eerst uit de slavernij van Egypte heeft bevrijd en uit de handen van de Farao heeft gered, opnieuw aan de Farao onderworpen. Het begon allemaal met een grote fout, die Sh'lomo heeft gedaan meteen nadat hij zijn koningsschap had aanvaard.

Sh'lomo's huwelijk met de dochter van Farao

“En Sh'lomo [Salomo] verzwagerde zich met Farao, de koning van Egypte; hij nam namelijk Farao's dochter en bracht haar in de stad David's, totdat hij de bouw van zijn huis en van het huis van de Eeuwige en van de muur rondom Jeruzalem voltooid zou hebben.” **Surinaams:** *“En Salomo ben trow nanga a umapikin fu Farao, a kownu fu Egipiti, èn a ben tyari en kon na a foto fu David te leki a ben kaba fu bow en eigi oso nanga a oso fu Masra nanga a skotu lontu Yerusalem.”* (מְלָכִים א' Melachim alef [1 Koningen] 3:1).

Reeds in het begin van zijn regering trouwde Sh'lomo, de nieuwe koning van Israël, met de dochter van Farao en werd dus de schoonzoon van de koning van Egypte. Dit huwelijk getuigt daarmee van het aanzien, dat het machtige koninkrijk, dat Sh'lomo van zijn vader David geërfd had, in de toenmalige wereld genoot. Toch ondanks het feit, dat zulke staatshuwelijken in de oudheid vaak door koningen werden aangegaan om hun betrekkingen met andere koninkrijken te versterken, was dit in het geval van Egypte echt uitzonderlijk! Voor een Egyptische prinses was het namelijk niet normaal, buiten de familie te trouwen en de Farao's plachten hun dochters bovendien niet aan de eerste de beste uit te huwen. Dat kunnen we bijvoorbeeld zien in de botte weigering, die de Babylonische koning Kadashman Charbe in de 14e eeuw v.G.T. moest incasseren, toen hij Farao Amenhotep I één van zijn dochters ten huwelijk wilde vragen. Het

antwoord van de Farao was overduidelijk: "Van oudsher is een koningsdochter van Egypte aan niemand gegeven!" Dat voor Sh'lomo hierin een uitzondering gemaakt wordt is dus zeer bijzonder! Dat zegt dus enerzijds iets over grootte en macht van zijn koninkrijk, en anderzijds over de toenmalige zwakheid van Egypte. In de tijd van Amenhotep I betekende het Egyptische koningschap namelijk meer dan in de tijd van Sh'lomo. Na Ramses III (1187-1156 vgt) was het aanzien van Egypte steeds dieper gezonken. Daarom laat het bovenstaande bijbelse verslag niet zien of het voorstel tot de verbintenis van Sh'lomo of van Farao uitging. Hoe dan ook, de koning van Egypte zal in elk geval bij het uithuwen van zijn dochter aan de koning van Israël niet zulke hoge eisen gesteld hebben als destijds Amenhotep I. Desalniettemin blijft het een opzienbarend feit, dat een Egyptische Farao zich verzwoegde met een koning van Israël, te meer als men het in het licht van het Exodus-verhaal bekijkt, namelijk, dat een afstammeling van voormalige Egyptische slaven nu de schoonzoon van Farao werd, die door de Egyptenaren werd beschouwd als een godheid! De naam van deze Farao is niet bekend en wordt evenals de naam van zijn dochter in het bijbelverhaal niet genoemd. Volgens J. H. Breasted (Geschichte Ägyptens, pag. 281) zou het Shoshenq I (Sisak), de eerste Farao van de 22e dynastie, geweest zijn, die zijn dochter aan Sh'lomo uithuwde. Met beroep op de Mid'rash is ook de middeleeuwse Joodse commentator Rashi deze mening toegedaan, die in dit verband naar de opvatting in de Mid'rash verwees, waarin gesteld wordt, dat deze Farao jaloers zou zijn geworden op de macht en de rijkdom van zijn schoonzoon Sh'lomo en om deze reden na diens dood het rijk van zijn zoon Rechav'am aangevallen zou hebben. Deze opvatting vind ik om meerdere redenen niet zo aannemelijk. Sterker nog: een huwelijk van Sh'lomo met een dochter van Shoshenq I is zelfs volstrekt onmogelijk! Ten eerste, als hij echt jaloers op zijn schoonzoon geweest zou zijn, dan zou hij toch niet eerst gewacht hebben totdat die overleden is om diens rijkdom af te pakken. Op militair gebied was Shoshenq I in tegenstelling tot zijn zwakke voorgangers van de 21^e dynastie namelijk superieur ten opzichte van Sh'lomo, die zich meer met vrouwen en poëzie bezighield dan met het leger. Ten tweede was deze Farao een energieke vorst, die zeer zeker geen strategisch gelegen stad als Gezer als bruidsgeschenk aan een buitenlandse schoonzoon gegeven zou hebben. Ten derde was Shoshenq I beslist geen vriend van Sh'lomo, want anders zou hij diens tegenstander Yerov'am [Jerobeam] geen politiek asiel verleend hebben, zoals we straks zullen lezen. En tenslotte is er nog een vierde, en voor mij belangrijkste reden waarom Shoshenq I als schoonvader van Sh'lomo niet in aanmerking komt, namelijk omdat Shoshenq I pas in het jaar 945 vgt zijn voorganger Psusennes II als Farao heeft opgevolgd, terwijl volgens מלכים א' Melachim alef [1 Koningen] 3:1 het huwelijk met de dochter van Farao al in het begin van Sh'lomo's regering stelt, omstreeks het jaar 970 vgt., dus ruim 25 jaar eerder. Psusennes II van de 21^e dynastie kan het echter ook niet geweest zijn, want die regeerde slechts 14 jaar, van 959 tot 945 vgt. Het moet derhalve de koning geweest zijn, die vóór hem over Egypte heersde, en dat was Farao Si-Amun [Zoon van Amon], de 6^e Farao van de 21^e dynastie. Zijn troonnaam was Netjeri-Kheper-Re, Setep-En-Amun [Als een god is de manifestatie van Ra, gekozen door Amon]. Hij regeerde van 978 tot 959 vgt en was de opvolger van Osorkon de oudere. Si-Amun was een krachtig bestuurder en de machtigste Farao van de 21e dynastie. Door de stabiele binnenlandse verhoudingen en het ontbreken van buitenlandse vijanden was hij in staat, zich met omvangrijke bouwmaatregelen bezig te houden. Onder Si-Amun's voorganger Osorkon de Oudere was de politieke en economische situatie te gespannen om aan bouwactiviteiten te denken, maar omdat ten tijde van Si-Amun in Thebe de Amon-priesters in toenemende mate met eigen problemen te vechten hadden, zoals de corruptie en verdeling van de ambten onder diverse families, kreeg Si-Amun meer ruimte om zijn bouwplannen te verwezenlijken. Zo begon hij met verschillende monumenten bij de tempel van Horus te Mese en verdubbelde de tempel van Amon in zijn residentie Tanis qua oppervlakte door een voorliggend pilaarhof. Ook bij Pi-Ramesse en bij Heliopolis liet Si-Amun omvangrijke bouwwerkzaamheden verrichten. In de stad Memphis liet hij door Pipi, de Hogepriester van Ptah, en Anchefenmut, de Priester van de daar te verende godheid, een aan Amon-Ra gewijde tempel bouwen met zes stenen pilaren waarop zijn koninklijke naam kwam te staan. Op een aantal monumenten komt men zijn naam tegen, zoals op een blok in Khatana, een inscriptieregel op een obelisk van Thutmosis III in Heliopolis, een stèle met de bevestiging van een landverkoop door Ptah-priesters, een graffito in Abydos en een aantekening in de priesteranalen van Karnak. Hier komen we ook verwijzingen naar Si-Amun tegen op mummiewindsels, de Amon-orakel op de 10e pyloon en in de decreten voor

Henuttaui en Neshons. Op een reliëf in de Amon-tempel in Tanis staat een afbeelding van Farao Si-Amun, waarop hij vijanden van Egypte doodt, die volgens onderzoekers Filistijnen zouden zijn. Dit zou eventueel betrekking kunnen hebben op de verovering van de Filistijnse stad Gezer, waar ik straks nog op terug zal komen. In elk geval lijkt het mij van alle kandidaten het meest aannemelijk, dat het inderdaad Farao Si-Amun geweest moet zijn, die een alliantie met Sh'lomo, de nieuwe koning van Israël vormde door zijn dochter aan hem uit te huwen. Van Joodse zijde waren de meningen hierover door de eeuwen heen verdeeld. Sommige Tana'im [schriftgeleerden] vonden, dat dit een verboden huwelijk was en wezen erop dat de Eeuwige met betrekking tot de heidense volken nadrukkelijk gezegd heeft: *"Gij zult u ook met hen niet verzwageren; uw dochters zult gij aan hun zonen niet geven, noch hun dochters nemen voor uw zonen; want zij zouden uw zonen van Mij doen afwijken zodat zij andere goden zouden dienen!"*

Surinaams: *"En yu no sa trow nanga den; yu no sa gi yu umapikin na en manpikin, èn yu no sa teki en umpikin gi yu manpikin; bikasi den sa drai yu manpikin puru fu waka na Mi baka, fu den sa dini tra gado!"* (דברים D'varim [Deuteronomium] 7:3-4). En dat is nou precies wat er met Sh'lomo gebeurd is. Dit wordt door andere Joodse geleerden tegengesproken met een tekst uit de Talmud, waarin beweerd wordt, dat de dochter van Farao giyur gedaan zou hebben en zich tot het Joodse geloof zou hebben bekeerd vóórdat zij met Sh'lomo ging trouwen (יבמות Yevamot 76a), maar dat lijkt mij zeer ongeloofwaardig. Niets duidt erop dat de dochter van Farao, die aan Sh'lomo ten huwelijk werd gegeven, haar afgodendienst de rug zou hebben toegekeerd. Uit hoofdstuk 11:1-5 van מלכים א' [1 Koningen] blijkt namelijk het tegenovergestelde. Er wordt in de Talmud verder expliciet op gewezen, dat er weliswaar tijdens het bewind van de koningen David en Sh'lomo, toen de Israëlieten financiële voorspoed genoten, geen bekeerlingen werden aanvaard omdat zij waarschijnlijk door een verlangen naar geldelijk gewin daartoe zouden zijn gemotiveerd, maar dat dit niet van toepassing zou zijn geweest op de dochter van Farao, omdat zij van huis uit al genoeg rijkdom had om niet met Sh'lomo te moeten trouwen voor geld (יבמות Yevamot 76a). Ook dat is geen argument, want het ging bij dit huwelijk helemaal niet om geld, maar om een politieke alliantie. Joodse schriftgeleerden zeggen, dat Shimi, de zoon van Gera (2 Sa. 19:16) de leraar van Sh'lomo geweest zou zijn en dat hij zolang hij leefde kon voorkomen, dat deze zou trouwen buitenlandse vrouwen. In de Talmud lezen wij hierover: *"Zolang Shimi, de zoon van Gera leefde, trouwde Sh'lomo niet met de dochter van Farao."* (ברכות B'rachot 8a). Als dat waar is, dan heeft hij zich blijkbaar weinig aangetrokken van het wijze advies van zijn leermeester. Toch is er ook nog een andere Talmud-tekst, die het huwelijk van Sh'lomo afkeurt: *"Rav Yehuda vertelt in naam van Sh'mu'el dat toen Sh'lomo met de dochter van Farao trouwde, de aartsengel Gav'ri'el omlaag kwam en een rietstengel in de zee wierp, waaromheen zich een zandbank vormde, waarop later de stad Rome gebouwd werd!"* (שבת Shabat 56b). Sh'lomo's afgodendienst door zijn huwelijk met de dochter van Farao zette het begin van de val van de Tempel in beweging, waarop haShem aan Gav'ri'el de opdracht gaf, de basis te leggen voor de bouw van Rome, dat later de Tempel zou vernietigen. Maar laten we eerst kijken wanneer Sh'lomo de Tempel gebouwd heeft:

Het begin van de tempelbouw

"In het vierhonderd tachtigste jaar na de uittocht der Israëlieten uit het land Egypte, in het vierde jaar van Sh'lomo's regering over Israël, in de maand Ziv, dat is de tweede maand, bouwde hij het huis voor de Eeuwige." **Surinaams:** *"En a ben pas aso dati na di fu fo hondro nanga aiti tenti yari baka a ten den Israël suma ben komopo fu a kondre fu Egípti, na di fu fo yari disi Salomo ben de kownu abra Israël, na a mun Ziv, disi de di fu tu mun, dan a ben bigin fu bow a oso fu Masra."* (מלכים א' [1 Koningen] 6:1).

In deze tekst zien wij drie aanknopingspunten voor de datering van alle gebeurtenissen, die ik in deze studie wil behandelen. De eerste aanwijzing is het tijdstip van de uittocht van G'ds volk uit Egypte, de tweede aanwijzing is het jaar in de regeringsperiode van Sh'lomo waarin hij begon met de bouwwerkzaamheden voor de Tempel en de derde aanwijzing is de maand waarin dit plaats heeft gevonden. Om de juiste jaargetallen te achterhalen, die in de Bijbel uiteraard niet genoemd zijn, moeten we een historisch bevestigde gebeurtenis omstreeks dezelfde periode

als uitgangspunt nemen. En daarvoor moeten we weer terug naar het overwinningsreliëf van de succesvolle Farao Shoshenq I, waar deze studie mee begon. Zijn veldtocht tegen de beide koninkrijken Juda en Israël vond plaats in het jaar 925 vgt, volgens מלכים א' Melachim alef [1 Koningen] 14:25 in het vijfde regeringsjaar van koning Rechav'am [Rehabeam], hetgeen dus betekent, dat Sh'lomo in het jaar 930 vgt overleden is. In hoofdstuk 11:42 lezen wij: *“De tijd nu, die Sh'lomo te Yerushalayim [Jeruzalem] over geheel Israël geregeerd heeft, was veertig jaar.”* Als we dus 40 jaar terug tellen, begon zijn regeringsperiode in het jaar 970 vgt en in hoofdstuk 6:1 lezen wij vervolgens, dat Sh'lomo in het vierde jaar van zijn regering begon met de bouw van de Tempel. Dat moet dus in het jaar 966 vgt geweest zijn. Zijn schoonvader Farao Si-Amun regeerde van 978 tot 959 vgt. en op grond daarvan mogen wij vaststellen, dat de tempelbouw in het 12^e regeringsjaar van deze Farao begon en in zijn laatste regeringsjaar eindigde. De tweede aanwijzing is de uittocht van de Israëlieten uit Egypte, die volgens deze gegevens in het jaar 1446 vgt plaatsgevonden moet hebben, precies 480 jaar voor het begin van de tempelbouw. De derde en laatste verwijzing is de maand waarin dit plaatsvond, de maand ז' Ziv, de tweede maand van de bijbelse kalender. Op de huidige Joodse kalender is dit de maand אייר Iyar. Het is dus niet de maand, die op de maand תשרי Tish'ri volgt, al wordt op de 1^e Tish'ri het Joodse nieuwjaar gevierd, want in שמות Sh'mot [Exodus] 12:2 zegt de Eeuwige tegen Moshe [Mozes] in de maand אביב Aviv, die tegenwoordig ניסן Nisan heet: *“Deze maand zal u het begin der maanden zijn; zij zal u de eerste der maanden van het jaar zijn.”* **Surinaams:** *“A mun disi sa de a bigin fu den mun gi un, a sa de a fosi mun fu a yari gi un.”* De bouw van de tempel begon dus in de maand אייר Iyar, en die begint ongeveer halverwege april/mei. Dat schrijver van het boek Koningen de start van de bouw van de tempel verbindt met de datum van de uittocht uit Egypte is volgens mij geen bijkomstigheid, maar doelbewust gedaan, omdat beide belangrijke gebeurtenissen heel nauw aan elkaar zijn verbonden. De tempelbouw werd toen namelijk al voorspeld. Aan de oever van de Schelfzee had Moshe samen met het volk gezongen: *“Gij brengt hen en plant hen op de berg die Uw erfdeel is; de plaats die Gij, Eeuwige, tot Uw woning gemaakt hebt; het heiligdom, Eeuwige, door Uw hand gesticht!”* **Surinaams:** *“Yu sa tyari den go na ini, èn prani den na tapu a bergi fu Yu eigi erfenis, na ini a presi, o Masra, disi Yu ben meki tron wan presi Yu sa libi; na ini a santa presi, o Masra, disi Yu anu ben meki!”* (שמות Sh'mot [Exodus] 15:17).

Duur van de bouwwerkzaamheden

“En in het elfde jaar, in de maand Bul, dat is de achtste maand, was het huis in al zijn onderdelen en geheel volgens bestek voltooid; hij bouwde het dus in zeven jaar.” - *“Maar over zijn eigen huis bouwde Sh'lomo dertien jaar; toen had hij zijn gehele huis voltooid.”* **Surinaams:** *“En na di fu erfu yari, na a mun Bul, disi ben de di fu aiti mun, den ben klari nanga a heri oso nanga ala en sani. So a ben bow en seibi yari langa.”* - *“Ma Salomo ben teki tin-na-dri yari langa fu bow en eigi oso; dan a ben kaba fu bow en.”* (מלכים א' Melachim alef [1 Koningen] 6:38 en 7:1).

De bekende Indiase prediker Zac Poonen schrijft in 'Leer waardevolle lessen van Salomo' hierover het volgende: *“Salomo deed er zeven jaar over om de Tempel te bouwen en dertien jaar over de bouw van zijn eigen huis. We weten dus welk huis hij waardevoller achtte! Dat is een redelijk goede beschrijving van veel mensen die vandaag de dag christelijk werk doen. Ze doen 'christelijk' werk, dat wel. Maar hun primaire interesses liggen bij hun eigen huis en het comfort voor hun eigen familie. Het werk van G'd en het huis van G'd komen op de tweede plaats. Het prediken van het evangelie heeft hen rijk gemaakt!”* Hier heb ik eigenlijk niet zo veel aan toe te voegen...

De paleizen van Sh'lomo en van Farao's dochter

“Ook maakte hij de zuilenhal van vijftig el lengte en dertig el breedte en een hal daarvoor, namelijk zuilen met een vooruitstekend afdak. En hij maakte de troonzaal, waar hij recht sprak, de rechtszaal, die van de vloer tot de zoldering met cederhout bekleed was. Ook zijn woonhuis

in de andere voorhof, meer binnenwaarts gelegen dan de zaal, was van hetzelfde maaksel. Sh'lomo maakte ook een huis, gelijk aan deze zaal, voor Farao's dochter, die hij gehuwd had.”

Surinaams: “En a ben meki wan gadri fu pilari disi ben te twenti-na-feifi meter langa nanga tin-na-feifi meter bradi; a gadri ben de na den fesi, èn den pilari nanga a deki balk ben de na den fesi. Dan a ben meki wan gadri fu koti krutu, a krutu gadri, a ben tapu en nanga sedre fu wan sei fu a gron te leki a tra sei. En en oso pe a ben libi ben abi wan tra gadri na mindri disi ben meki a srefi fasi. Salomo ben meki wan oso tu gi en wefi, a umapikin fu Farao, leki a gadri disi.” (א מלכים Melachim alef [1 Koningen] 7:6-8).

Waarschijnlijk is wat in vers 1 ‘het huis van Shl’omo’ genoemd wordt, een heel paleiscomplex geweest met een aantal zelfstandige, maar toch bij elkaar behorende gebouwen met meer in het midden van het complex gelegen zijn eigen woonhuis. Hij woonde blijkbaar niet samen met zijn Egyptische vrouw, maar liet voor haar een eigen huis bouwen, dat in niets onder deed aan dat van hem. Het woonhuis voor de dochter van Farao was weliswaar geen onderdeel van het paleis van de koning en stond apart, maar heeft wel deel uitgemaakt van het paleizencomplex en stond dus op loopafstand en niet in een ander gedeelte van de stad. Volgens hoofdstuk 3 vers 1 woonde de dochter van Farao aanvankelijk in de stad David's en pas nadat haar eigen paleis, dat Sh'lomo voor had laten bouwen, voltooid was, verliet zij haar voorlopige woonplaats en vestigde zij zich daar.

Ernstige waarschuwing

“Toen Sh'lomo de bouw van het huis van de Eeuwige en van het huis des konings voltooid had, en alles wat Sh'lomo begeerd had te maken, verscheen de Eeuwige ten tweeden male aan Sh'lomo, zoals Hij hem te Giv'on [Gibeon] verschenen was. En de Eeuwige zeide tot hem: Ik heb uw gebed en uw smeking gehoord, die gij voor Mijn aangezicht opgezonden hebt; Ik heb dit huis dat gij gebouwd hebt, geheiligd door Mijn naam daar voor altijd te vestigen, en Mijn ogen en Mijn hart zullen daar te allen tijde zijn. Wat u aangaat, indien gij voor Mijn aangezicht wandelt zoals uw vader David in volkomenheid van hart en in oprechtheid gewandeld heeft, en doet naar alles wat Ik u geboden heb, als gij Mijn inzettingen en verordeningen in acht neemt, dan zal Ik uw koningstroon over Israël voor altijd bevestigen, zoals Ik tot uw vader David gesproken heb: nimmer zal u een man ontbreken op de troon van Israël. Maar indien gij u met uw zonen ooit van Mij afkeert en Mij niet volgt, Mijn geboden en inzettingen die Ik u voorgehouden heb, niet volbrengt, maar andere goden gaat dienen, en u voor die nederbuigt, dan zal Ik Israël uitroeien van de bodem die Ik hun gegeven heb, en het huis dat Ik aan Mijn naam geheiligd heb, zal Ik van Mij wegstoten, zodat Israël tot een spreekwoord en een spotrede onder alle volken zal worden. Dit huis zal tot puinhopen worden; ieder, die eraan voorbijgaat, zal zich ontzetten en fluiten, en zeggen: waarom heeft de Eeuwige alzo aan dit land en aan dit huis gedaan? Dan zal men zeggen: omdat zij de Eeuwige, hun G'd, die hun vaders uit het land Egypte had geleid, hebben verlaten, zich aan andere goden gehecht, zich voor die neder gebogen en die gediend hebben, daarom heeft de Eeuwige al dit onheil over hen gebracht!”

Surinaams: “En a ben pasa so dati di Salomo ben kaba fu bow a oso fu Masra nanga a kownu oso, nanga ala den sani disi Salomo ben wani fu du dan Masra ben sori Ensrefi na Salomo di fu tu tron, so leki A ben sori Ensrefi na hem na Gibeon. En Masra ben taki gi en taki: Mi ben yere yu begi nanga yu dyeme disi yu ben aksi na Mi fesi, èn Mi ben meki a oso disi yu ben bow kon santa, fu poti Mi nen drape fu têgo; èn Mi ai nanga Mi hati sa de drape alaten. En efu yu sa waka na Mi fesi, so leki yu tata David ben waka na mi ini a krin fu en hati, èn efu yu sa waka na wan oprekti fasi fu du alasani disi Mi ben komanderi yu èn efu yu sa hori Mi wèt nanga Mi krutu, dan Mi sa seti a kownu-sturu fu yu kownukondre fu tan na tapu Israël fu têgo, so leki Mi ben pramisi yu tata David taki: Noiti yu sa mankeri fu abi wan man na tapu a kownu sturu fu Israël. Ma efu na iniwan fasi un sa drai komopo fu waka na Mi baka, efu na un efu na un pikin, èn un no sa hori Mi komanderi nanga Mi wèt disi Mi ben seti na un fesi moro, ma un sa go dini tra gado, en anbegi den, dan Mi sa figi Israël puru komopo fu a kondre disi, disi Mi ben gi den, èn Mi sa broko a oso disi Mi ben meki kon santa fu Mi nen ede trowe, èn Israël sa de wan odo nanga wan spotu na mindri fu ala folku, èn Mi sa broko a oso disi puru, disi de hei, èn ibri suma disi de waka pasa sa ferwondru, èn den sa froiti, èn den sa aksi taki: Fu san'ede Masra ben du so nanga a kondre disi, èn nanga a oso disi? En den sa piki taki: Bikasi den ben libi Masra den

Gado, disi ben tyari den tata komopo fu a kondre fu Egipti, èn den ben hori densrefi nanga tra gado, èn den ben anbegi den, èn den ben dini den; fu dat'ede Masra ben tyari ala den ogri disi kon na den tapu." (מלכים א' [1 Koningen] 9:1-9).

De Eeuwige verscheen weer aan Sh'lomo toen hij klaar was met bouwen. Dat was dus in het vierentwintigste jaar van zijn regeringsperiode. Hij is zeven jaar bezig geweest met het bouwen van de tempel, waarmee hij in zijn vierde regeringsjaar begonnen was, en daarna bouwde hij nog dertien jaar aan zijn paleizencomplex, alles bij elkaar dus 20 jaar. Nu, dertien jaar later, kwam de Eeuwige terug op het gebed van Sh'lomo uit het elfde jaar van zijn regering, bij de inwijding van de tempel. Zijn troon zal alleen bevestigd worden wanneer hij in de wegen van de Eeuwige zou blijven en Zijn geboden en inzettingen stipt naleeft. Alleen dan zal de Eeuwige hem zegenen. Zijn waarschuwing geldt echter niet alleen voor Sh'lomo, maar ook voor zijn nakomelingen en zijn hele volk. Zij moeten Zijn geboden bewaren en geen andere goden gaan dienen en vereren, maar als ze zich niet daaraan houden, dan zal Hij ervoor zorgen, dat het volk uit het land weggevoerd en de Tempel verwoest zal worden! Helaas heeft hij deze ernstige waarschuwing in de wind geslagen met alle gevolgen vandien, maar daarover straks meer.

Gezer, de bruidsschat voor Farao's dochter

"Farao, de koning van Egypte, was opgetrokken, had Gezer ingenomen en met vuur verbrand en de Kanaänieten die in de stad woonden, gedood, waarna hij haar als bruidsschat schonk aan zijn dochter, de vrouw van Sh'lomo." **Surinaams:** *"Bikasi Farao, a kownu fu Egipti ben teki Gezer, èn a ben bron en nanga faya, èn a ben kiri den Kanaän suma disi ben libi na ini a foto, èn a ben gi en leki wan presenti na en umapikin, a wefi fu Salomo."* (מלכים א' [1 Koningen] 9:16).

Zoals ik reeds eerder heb aangehaald, is er in Tanis, dat in de westelijke Nijldelta is gelegen, een basreliëf ontdekt, waarop Farao Si-Amun staat afgebeeld, terwijl hij bezig is een vijand te doden, die naar zijn uiterlijk te oordelen tot de Filistijnen zou kunnen behoren. Dit kan een archeologische bevestiging zijn voor het zojuist gelezen bijbelvers met de beschrijving van de veldtocht, die Si-Amun tegen de Filistijnen ondernomen heeft en de strategisch gelegen stad Gezer ingenomen en aan Sh'lomo overgedragen heeft als bruidsgeschenk. De vermelding, dat de Farao de verwoeste stad als bruidsschat aan zijn dochter schonk, heeft bij sommige bijbeluitleggers aanstoot gegeven, omdat zij van mening zijn, dat men een verwoeste stad toch zeker geen bruidsgeschenk kan noemen. Als we daarbij echter bedenken, dat Gezer geen klein gehucht in de wildernis was, maar een grote ommuurde stad, die de weg van Jeruzalem naar de kust van de Middellandse Zee beheerste en bovendien de wegen, die vanuit Egypte door de Filistijnse kustvlakte naar het noorden liepen, controleerde, dan kan er zeer zeker gesproken worden van een bijzonder waardevol geschenk, temeer als men ervan uit mag gaan, dat er bij deze verwoeste stad ook nog een uitgestrekt territorium hoorde. Daar komt nog bij, dat het verwoesten van een stad, die daarna in Israëlitische handen kwam, geheel in overeenstemming was met de wijze waarop de kanaänietische steden destijds werden ingenomen. In feite heeft de Farao daarmee eigenlijk het werk afgemaakt, dat de Israëlieten eeuwen eerder niet hadden voltooid. Deze stad was bij de verovering van het land na de intocht van de Israëlieten in Kanaänietische handen gebleven, zoals we in יהושע [Jozua] 16:10 lezen: *"Maar de Kanaänieten, die te Gezer woonden, hebben zij niet verdreven, zodat de Kanaänieten in het midden van Efrayim zijn blijven wonen tot op de huidige dag."* **Surinaams:** *"Ma den no ben yagi den Kanaän suma disi ben libi na Gezer, so dati den Kanaän suma ben libi na den mindri fu den Efrayim suma te leki tide."* Dit wordt iets verderop, in שופטים [Richteren] 1:29, nog bevestigd: *"Ook Efrayim heeft de Kanaänieten, die te Gezer woonden, niet verdreven, zodat de Kanaänieten in hun midden bleven wonen te Gezer."* **Surinaams:** *"So srefi Efrayim no ben yagi den Kanaän suma disi ben libi na Gezer puru, ma den Kanaän suma ben libi na den mindri na Gezer."* Wat de Israëlieten destijds niet gedaan hadden, had de Farao nu dus wel gedaan: hij heeft de stad Gezer etnisch gezuiverd en haar inwoners allemaal gedood. Zo heeft het bruiloft met de dochter van Farao naast deze strategisch gelegen stad aan Sh'lomo ook nog de aanwinst van een belangrijk territorium opgeleverd, waardoor zijn zuidwestelijke grenzen

beveiligd werden. Toch zijn er ook geleerden, die zich afvragen, of zo een zwakke Farao van de 21^e dynastie überhaupt wel in staat geweest zou zijn, een krijgstoct tegen de Filistijnen te ondernemen. Sommigen achten dit als onmogelijk! Ik denk daar anders over. Naar mijn mening hoeft het helemaal niet zo onmogelijk te zijn, want het enige leger van betekenis, dat hem op zijn tocht naar Gezer had kunnen tegenhouden, was dat van Israël, maar daar hoefde de Farao door het huwelijk van zijn dochter met koning Sh'lomo dus niet bang voor te zijn. Zo veroverde Si-Amun de Filistijnse stad Gezer enerzijds om daarmee de weg naar Libanon voor de Egyptische handel met de Feniciërs veilig te stellen en anderzijds om zijn schoonzoon Sh'lomo te helpen, zijn zuidwestgrens te consolideren. Beide partijen hadden er dus baat bij.

Intrek van Farao's dochter in haar nieuwe paleis

“Sh'lomo bracht de dochter van Farao uit de stad David's naar het huis dat hij voor haar gebouwd had, want hij zeide: Een vrouw van mij mag niet in het huis van David, de koning van Israël, wonen, want heilig zijn de plaatsen waar de Ark van de Eeuwige gekomen is.”
Surinaams: *“En Salomo ben tyari a umapikin fu Farao komopo fu a foto fu David fu go na a oso disi a ben bow gi en, bikasi a ben taki: Mi wefi no sa libi na ini a oso fu David, a kownu fu Israël, bikasi den presi pe a santa kisi fu Masra ben kon, de santa.”* (בְּרֵי הַיָּמִים Div'rei haYamim bet [2 Kronieken] 8:11). - *“Nauwelijks was de dochter van Farao uit de stad David's gegaan naar haar eigen huis, dat hij voor haar gebouwd had, of hij bouwde de Millo.”*
Surinaams: *“Ma Farao umapikin ben komopo fu a foto fu David, froisi go na a oso disi Salomo ben bow gi en, dan Salomo ben bow Milo.”* (אֵל מֶלַחִים Melachim alef [1 Koningen] 9:24).

Vers 24 van hoofdstuk 9 wijst terug naar hoofdstuk 3:1. Voordat de dochter van de Farao een definitief paleis had, woonde ze weliswaar in de stad David's, maar uit hoofdstuk 3 vers 1 blijkt duidelijk, dat het van begin af aan al de bedoeling was, dat ze daar niet zou blijven. Volgens het commentaar van de Joodse geleerde Rashi op de passage uit 2 Kronieken bleef de verhuizing vanuit de stad van David echter niet beperkt tot Farao's dochter, maar was ook van toepassing voor alle andere vrouwen van de koning, omdat Sh'lomo gezegd heeft: *“Geen vrouw van mij zal in de burcht van koning David van Israël wonen. De plaatsen waar de Ark van de Eeuwige heeft gestaan zijn immers heilig!”* Maar van alle echtgenoten van Sh'lomo was de dochter van Farao wel de enige, die naar haar eigen paleis werd verhuisd. Met het vertrek van zijn Egyptische echtgenote uit de stad van David kreeg Sh'lomo de handen vrij voor de bouw van de Millo, een vesting ofwel versterking van de stadsmuur.

De vrouwen van Sh'lomo

“Koning Sh'lomo nu had behalve de dochter van Farao vele vreemde vrouwen lief: Moabitische, Ammonitische, Edomitische, Sidonische en Hethitische, behorende tot die volken, van wie de Eeuwige tot de Israëlieten had gezegd: Gij zult u met hen niet inlaten, en zij zullen zich met u niet inlaten, voorwaar, zij zouden uw hart meevoeren achter hun goden; haar hing Sh'lomo met liefde aan. En hij heeft als vrouwen gehad zevenhonderd vorstinnen en driehonderd bijvrouwen; en zijn vrouwen verleidden zijn hart.”
Surinaams: *“Ma kownu Salomo ben lobi furu trakondre uma makandra nanga a umapikin fu Farao; den Moab uma, den Amon uma, den Edom uma, den Sidon uma nanga den Hethiet uma, uma disi ben komopo fu den folku disi Masra ben taki gi den Israël suma taki: Un no sa go na ini na den, èn den no sa kon na ini na un, bikasi fu tru den sa drai un hati go na baka den tra gado, Salomo ben hori den uma disi nanga lobi. En a ben abi seibi hondro wefi, den umapikin fu den fesiman, nanga dri hondro bijvrouw; èn en wefi ben drai en hati gowe.”* (אֵל מֶלַחִים Melachim alef [1 Koningen] 11:1-3).

In het Hooglied schrijft Sh'lomo: *“Zestig koninginnen zijn er, tachtig bijvrouwen, en jonkvrouwen zonder tal. Maar enig is zij, mijn duif, mijn volmaakte, een enige was zij voor haar moeder, een reine voor wie haar gebaard heeft. Meisjes zien haar, en prijzen haar gelukkig; koninginnen en bijvrouwen, en loven haar...”*
Surinaams: *“Siksi tenti uma-kownu de, nanga aiti tenti bijvrouw, èn den krin wenke de sondro yu kan teri den. Mi doifi, mi bun wan de wan nomo, a wan enkri wan fu en mama, a de a moro moi wan fu a suma disi ben meki en. Den umapikin ben si en, èn den ben blesi en, ya, den uma-kownu nanga den bijvrouw ben preise en...”* (שִׁיר הַשִּׁירִים Shir)

haShirim [Hooglied] 6:8-9). Vers 9 gaat over de dochter van Farao. Zij nam de eerste en voornaamste positie onder al de vrouwen van de koning in en was daarom dus de eigenlijke koningin. Behalve de dochter van de Farao had Sh'lomo echter nog een grote harem van zeventienhonderd vrouwen en alsof dat nog niet genoeg was, hield hij er ook nog 300 bijvrouwen op na. In dat opzicht was het hof van Sh'lomo dus vergelijkbaar met de hoven van de meeste oosterse koningen. Het aantal duizend lijkt echter aan de hoge kant, want in vers 8 van Hooglied 6 had Sh'lomo het immers slechts over zestig koninginnen en tachtig bijvrouwen. Er zijn daarom geleerden, die van mening zijn, dat het getal van duizend vrouwen en bijvrouwen geen permanent aantal aangeeft, maar het totaal aantal vrouwen, dat gedurende de gehele regeringsperiode van Sh'lomo in zijn harem aanwezig is geweest. In de veertig jaren waarin hij geregeerd heeft, zorgde Sh'lomo ervoor, dat zijn harem steeds verjongd werd. Daarbij kwamen de oudere vrouwen weliswaar op den duur op de achtergrond, zij bleven echter volledig tot de harem behoren. Het getal duizend zou derhalve kunnen wijzen op de grootte van Sh'lomo's harem tegen het einde van zijn leven. David nam tenminste nog vrouwen uit G'ds volk Israël, maar Sh'lomo nam ze uit de omringende heidense volken met allerlei nationaliteiten: Moabitische, Ammonitische, Edomitische, Sidonische en Hethitische. Hij deed dat tegen G'ds uitdrukkelijk gebod in dat Zijn volk zich niet met die vrouwen mocht inlaten: *“Wanneer gij van hun dochters voor uw zonen neemt en zij haar goden overspelig nalopen, dan zouden zij tevens uw zonen tot overspelig nalopen van haar goden verleiden!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 34:16). Naast dit verbod, dat voor alle Israëlieten gold, overtrad Sh'lomo als koning van Israël echter ook nog bijna elk onderdeel van de koningswet: *“Wanneer gij gekomen zijt in het land dat de Eeuwige, uw G'd, u geven zal, dit in bezit genomen hebt en daarin woont, en gij dan zoudt zeggen: Ik wil een koning over mij aanstellen, zoals alle volken rondom mij hebben, dan zult gij over u de koning aanstellen, die de Eeuwige, uw G'd, verkiezen zal; uit het midden van uw broeders zult gij een koning over u aanstellen; geen buitenlander, die uw broeder niet is, zult gij over u mogen aanstellen. Maar hij zal niet veel paarden houden en het volk niet naar Egypte terugvoeren om zich veel paarden aan te schaffen want de Eeuwige heeft tot u gezegd: Op deze weg zult gij nooit meer terugkeren. Ook zal hij zich niet vele vrouwen nemen, opdat zijn hart niet afwijke; ook zal hij zich niet te veel zilver en goud vergaren. Wanneer hij nu op de koninklijke troon gezeten is, dan zal hij voor zich een afschrift laten maken van deze wet, welke bij de levitische priesters berust. Dat zal hij bij zich hebben en daarin zal hij lezen gedurende heel zijn leven om te leren de Eeuwige, zijn G'd, te vrezen door al de woorden van deze wet en al deze inzettingen naarstig te onderhouden, opdat zijn hart zich niet verheffe boven zijn broeders, en hij van het gebod niet afwijke naar rechts of naar links, opdat hij lange tijd koning moge blijven, hijzelf en zijn zonen, te midden van Israël.”* **Surinaams:** *“Te yu kon na ini a kondre disi Masra yu Gado sa gi yu, èn yu sa teki en, èn yu sa libi na ini, èn yu sa taki: Mi sa poti wan kownu na mi tapu leki ala den tra kondre disi de lontu mi; dan yu sa poti wan kownu na yu tapu disi Masra yu Gado sa ferkisi; yu musu poti wan fu yu eigi brada leki kownu tapu yu; yu no abi pasi fu poti wan trakondre suma na yu tapu, disi no de yu brada. Ma a no sa kisi furu asi, efu meki a pipel go baka na Egipti fu kisi furu asi, bikasi Masra ben taki gi un taki: Un no musu go baka na a pasi dati moro. En a no sa teki furu wefi gi ensrefi, fu en hati no sa drai komopo; èn a no musu abi furu sorfu nanga gowtu gi ensrefi. En a sa de so dati te a sidon tapu a kownu-sturu fu en kownukondre, dan a sa skrifi a wèt disi gi ensrefi komopo fu wan buku disi de na fesi fu den priester nanga den Levi suma; En a sa de nanga en, èn a sa leisi na ini ala den dei fu en libi; fu a sa leri fu frede Masra en Gado, fu hori ala den wortu fu a wèt disi nanga den komanderi disi, fu du den; fu en hati no sa opo tapu en brada, èn fu a no dribi na sei fu a komanderi, na a letianusei efu a krukuanusei, so dati a sa meki den dei fu en kownukondre langa, en nanga en pikin disi de na mindri fu Israël.”* (דְּבָרִים D'varim [Deuteronomium] 17:14-20). De Talmud zegt in סנהדרין Sanhedrin 21b, dat Sh'lomo wist, dat er voorschriften in de Tora staan, die in strijd zijn met enkele van zijn daden, maar dat hij op dat moment voelde dat hij wijs genoeg was om ze te negeren en toch niet in zonde zou vervallen. Er staat geschreven: *“Hij zal zich niet vele vrouwen nemen, opdat zijn hart niet afwijke”*, waarop Sh'lomo zei: *“Ik neem vele vrouwen, en toch wijkt mijn hart niet af!”* En nu lezen wij: *“Toen Sh'lomo oud geworden was, verleidden zijn vrouwen zijn hart.”* Wederom staat er geschreven: *“Hij zal niet veel paarden houden en het volk niet naar Egypte terugvoeren om zich veel paarden aan te schaffen”*, waarop Sh'lomo zei: *“Ik*

houd wel veel paarden, maar ik voer het volk niet naar Egypte terug om mij veel paarden aan te schaffen!" Toch lezen we: "Sh'lomo's paarden waren afkomstig uit Egypte, uit Kewe, waar ze door handelaars van de koning werden aangekocht. Een wagen kostte in Egypte zeshonderd sheqel zilver, een paard honderdvijftig."

De afgoderij van Sh'lomo

"Het geschiedde namelijk, toen Sh'lomo oud geworden was, dat zijn vrouwen zijn hart meevoerden achter andere goden, zodat zijn hart de Eeuwige, zijn G'd niet volkomen was toegewijd gelijk dat van zijn vader David. Zo liep Sh'lomo Astarte, de godin der Sidoniërs, achterna, en Milkom, de gruwel der Ammonieten, en Sh'lomo deed wat kwaad is in de ogen van de Eeuwige, en hij volgde de Eeuwige niet ten volle, zoals zijn vader David. Toentertijd bouwde Sh'lomo een hoogte voor Kemosh, de gruwel van Moab, op de berg ten oosten van Jeruzalem, en voor Moloch, de gruwel der Ammonieten. Hetzelfde deed hij voor al zijn vreemde vrouwen, die reukoffers en slachtoffers aan haar goden brachten." **Surinaams:** "Bikasi a ben pasa so dati di Salomo ben kon owru, en wefi ben drai en hati go lon na baka tra gado; èn en hati no ben krin nanga Masra en Gado so leki a hati fu en tata David. Bikasi Salomo ben lon na baka Astarte, a gado fu den Sidon suma, nanga Milkom, a fisti gado fu den Ammoniet suma, èn Salomo ben du ogri na ini a ai fu Masra, èn a no ben waka na baka Masra nanga en heri hati leki David en tata ben du. Dan Salomo ben bow wan hei presi gi Kemos, a fisti gado fu den Moab suma, na ini a bergi disi de na fesi fu Yerusalem, nanga Moloch, a fisti gado fu den Amon suma. A ben du a srefi gi ala en trakondre wefi èn den ben bron switi smeri sani èn den ben meki ofrandi gi den gado." (מלכים א' [1 Koningen] 11:4-8).

Zijn vele heidense vrouwen hadden Sh'lomo uiteindelijk tot afgoderij verleid, die na zijn dood gestraft is met de scheuring van het koninkrijk onder zijn zoon Rechav'am [Rehabeam]. Maar daar zal ik het de volgende keer over hebben. Dat Sh'lomo oorspronkelijk wel een gehoorzame dienaar van de Eeuwige wilde zijn, blijkt wel uit het feit, dat hij de tempel te Jeruzalem liet bouwen, maar helaas is hij dat niet altijd gebleven, want de talrijke exotische schoonheden, die hij zo liefhad, hebben zijn hart in zijn ouderdom van de Eeuwige weggetrokken naar de goden, die zij vereerden. Hoe meer zijn jaren toenamen, zo veel te meer nam zijn verstand blijkbaar af, terwijl hij juist bekend stond om zijn wijsheid. Het was sowieso al niet wijs om als leider van Israël te trouwen met vrouwen die aan afgoderij deden, maar dat hij hen daarin ook nog navolgde is helemaal onbegrijpelijk. Zijn vader David heeft zoiets nooit gedaan. Hij was altijd, met al zijn fouten en tekortkomingen, de Eeuwige trouw gebleven. Toch Sh'lomo, zijn zoon die de tempel voor haShem gebouwd heeft, zonk zo laag dat hij zelfs offerhoogten bouwde voor de gruwelijke afgoden van zijn vrouwen. Alsof het nog niet erg genoeg was dat hij heiligdommen voor de afgoden bouwde, ging hij ook zelf achter deze afgoden aan. In het Hebreeuws staat er letterlijk, dat zijn vrouwen het hart van Sh'lomo achter andere goden 'neigden' (נטה) nata = neigen). Toch dat het niet alleen maar bij een 'neiging' bleef, blijkt uit vers 5, waar in de nieuwe vertaling staat, dat hij zijn heil zocht bij deze afgoden. De koning van Israël, die zo nederig tot de Eeuwige heeft gebeden bij de inwijding van de tempel, werd uiteindelijk een vereerder van de Astarte, Milkom, Kemosh en de Moloch. Wat waren dat voor afgoden? De westsemitische vruchtbaarheidsgodin Astarte, de maagdelijke moedergodin, werd in Kanaän en Syrië vereerd, maar de bijbel verbindt haar cultus ook met de Libanese stad Sidon en wordt daar de godin van de Sidoniërs genoemd. De Sidonische vrouwen van Sh'lomo hadden de cultus van Astarte dus meegebracht naar Jeruzalem. Astarte is overigens identiek met de Babylonische godin Ishtar, de 'koningin des hemels', maar in Kanaän en Libanon was Astarte een vruchtbaarheidsgodin met uitgesproken geslachtskenmerken, waarbij het astrale aspect van Ishtar op de achtergrond trad. Haar cultus was dus seksueel gericht, met offerhoogten en gewijde prostitutie. Kemosh ofwel Kamos, wiens naam in spijkerschrift Kamushu luidde, was de god van Moab. In Numeri 21:29 worden de Moabieten het volk van Kemosh genoemd, evenals in Jeremia 48:46. In de Mesa-inscriptie, die in 1868 gevonden werd en tegenwoordig in het Louvre te Parijs bewaard wordt, wordt deze gruwelijke afgod elf keer genoemd. Dat aan Kemosh kinderooffers werden gebracht, blijkt duidelijk uit 2 Koningen 3:27, waar de koning van Moab zijn eerstgeboren zoon als brandoffer aan zijn god offerde, toen Yehoram [Joram] van Israël samen met Yehoshafat [Josafat] van Juda en de koning van Edom optrok tegen de Moabieten. En voor zulk een gruwel

bouwde Sh'lomo een heiligdom. Ook aan Milkom, de afgod der Ammonieten, en aan de Moloch voor wie Sh'lomo eveneens offerhoogten liet oprichten, werden kinderofters gebracht. Zo bracht Sh'lomo het heidendom naar Jeruzalem in zijn gruwelijkste vorm. Het valt mij hierbij overigens op, dat met geen enkel woord over Egyptische afgoden wordt gesproken. Volgens 1 Koningen 11:7 en 2 Koningen 23:13 had Sh'lomo de heiligdommen, waar de afgoden van zijn vrouwen vereerd werden, laten bouwen ten oosten van Jeruzalem, op de zuidelijk helling van de Olijfberg. De bekende geschiedschrijver Flavius Josephus gaf een vergelijkbare beschrijving van Sh'lomo's afgoderij in zijn bekende werk 'Joodse Oudheden', boek 8, hoofdstuk 7, afdeling 5: *"De onfatsoenlijke genoegens, waarin Sh'lomo verviel, deden hem al zijn plichten vergeten, en hij luisterde niet naar vermaningen; want inclusief de dochter van Farao, de koning van Egypte, trouwde hij met zeventienhonderd vrouwen, dochters van prinsen en vooraanstaande personen, en hij onderhield daarnaast nog driehonderd bijvrouwen. Zijn passie voor hen maakte hem tot hun slaaf en om zijn vrouwen terwille te zijn liet hij zich ertoe aanzetten, hun praktijken over te nemen. Hij werd gedwongen, hen een blijk van zijn liefde en genegenheid te geven, door te leven volgens de wetten van hun land. Naarmate hij ouder werd en zijn verstandelijke vermogens te zwak werden om hieraan weerstand te kunnen bieden en vast te houden aan de herinnering aan de inzettingen van zijn volk, schonk hij steeds minder aandacht aan zijn eigen G'd en steeds meer aandacht aan de goden van zijn buitenlandse vrouwen."* In de Talmud zeggen de rabbijnen, dat men de afgoderij van Sh'lomo, waarover in 1 Koningen 11 geschreven is, niet letterlijk, maar slechts figuurlijk moet zien. Zij zijn van mening, dat hij zich niet zelf actief met afgoderij bezig gehouden heeft, maar dat hij zijn vrouwen er alleen niet van weerhouden heeft om dat te doen: *"Ieder die zegt dat Koning Sh'lomo zondigde, vergist zich. Er staat geschreven dat 'Sh'lomo slecht deed in de ogen van haShem.' Er staat geschreven: 'Zijn hart was de Eeuwige, zijn G'd niet volkomen toegewijd gelijk dat van zijn vader David.' Er staat ook geschreven, dat toen hij oud werd, zijn vrouwen zijn hart afwendden naar andere goden. Maar dit alles moeten wij als volgt interpreteren: Sh'lomo was zijn G'd niet zo volkomen toegewijd als zijn vader David, maar hij zondigde niet. En omdat hij zijn vrouwen liet offeren voor afgoden en daar niet tegen protesteerde, wordt het hem aangerekend alsof hij dat zelf deed, maar dat deed hij niet: Sh'lomo zondigde niet! Toen Koning Sh'lomo de dochter van Farao trouwde, bracht zij duizend muziekinstrumenten mee, en liet aan Sh'lomo zien hoe men daarmee muziek maakt voor afgoden. En Sh'lomo protesteerde niet."* (שבט Shabat 56b). Rabbi Pinchas Frankel legt in zijn uitleg van de Haftara voor de Parasha Vayechi van 5760 de schuld van Sh'lomo's ondergang bij diens vrouw, de dochter van Farao. Hij schrijft, dat zij met haar komst naar Sh'lomo's hof het tegenovergestelde effect heeft bewerkt dan de pleegmoeder van Moshe [Mozes]. *"In tegenstelling tot Farao's dochter uit het verhaal van de Exodus, die G'ds dienstknecht Moshe heeft opgevoed en opgeleid tot de leider van het volk Israël, heeft deze dochter van Farao ervoor gezorgd, dat Sh'lomo als leider van Israël faalde en spiritueel tot val is gekomen."* Of dat ook echt zo geweest is durf ik niet met zekerheid te bevestigen, want zoals ik al eerder heb opgemerkt, wordt in het rijtje afgoden die Sh'lomo diende, geen enkele Egyptische afgod genoemd. Zou de schrijver van het boek Koningen die soms vergeten zijn? Hoe dan ook, in het in deze studie beschreven verhaal van Sh'lomo kunnen wij in elk geval ook wel een beeld van de zeven gemeente zien, zoals dat beschreven is in חִזְיוֹן Chizayon [Openbaring] 2:1 t/m 3:22. Het begint met het verlaten van de eerste liefde door de gemeente van Efeze. Dat is dus het moment waarop het hart van Sh'lomo naar de afgoden van zijn vrouwen geneigd wordt. Daarom zal de kandelaar van zijn plaats weggenomen worden. Daarna zal de Eeuwige in de gemeente van Pergamum strijd voeren tegen degenen die vasthouden aan valse leren en afgodenoffers eten en hoereren. Ook daarin is de wandel van Sh'lomo in zijn laatste jaren duidelijk herkenbaar. Aan de gemeente van Tyatira wordt het verwijt gedaan, dat ze de vrouw Izebel laat begaan, die G'ds dienstknechten verleidt om te hoereren en afgodenoffers te eten. Dat is duidelijk een beeld van Farao's dochter, maar geldt eigenlijk voor alle vrouwen van Sh'lomo. Van de gemeente van Sardes wordt gezegd, dat geen van haar werken vol bevonden zijn voor de Eeuwige en dat er slechts enkelen zijn die hun klederen niet bezoedeld hebben. En de laatste gemeente, de gemeente van Laodicea, zal door de Eeuwige uit zijn mond gespuugd worden, omdat zij niet koud of heet is, maar lauw! Zo is ook Sh'lomo uiteindelijk lauw geworden met alle gevolgen vandien. En zo mag het verhaal van Sh'lomo voor ons allen een waarschuwing zijn om niet dezelfde fout in te gaan als deze grote koning, die zo

goed begonnen is en waar het zo verkeerd mee afliep. Laten we heel dicht bij Yeshua blijven, ons door niemand laten verleiden, maar blijven volharden met het dienen van haShem door vast te houden aan ons geloof en Zijn geboden en inzettingen te blijven gehoorzamen. En laten we ons de woorden van Yeshua steeds ter harte blijven nemen: "Wie overwint, hem zal Ik geven met Mij te zitten op mijn troon, gelijk ook Ik heb overwonnen en gezeten ben met mijn Vader op zijn troon!" **Surinaams:** "A suma di e wini, Mi sa meki a rigeri makandra nanga Mi, soleki fa Mi wini èn Mi e rigeri makandra nanga Mi Tata!" (חִיזַיֹן Chizayon [Openbaring] 3:21).

Aankondiging van de straf voor Sh'lomo's afgodendienst

"Derhalve werd de Eeuwige vertoornd op Sh'lomo, omdat zijn hart zich afgewend had van de Eeuwige, de G'd van Israël, die hem tweemaal verschenen was, en die hem te dezer zake geboden had geen andere goden na te lopen; maar hij had niet in acht genomen wat de Eeuwige geboden had. Toen zeide de Eeuwige tot Sh'lomo: Omdat het zo met u gesteld is, dat gij mijn verbond en mijn inzettingen, die Ik u geboden had, niet in acht genomen hebt, zal Ik voorzeker het koninkrijk van u afscheuren en het uw knecht geven. Maar bij uw leven zal Ik dat niet doen, ter wille van uw vader David; uit de hand van uw zoon zal Ik het afscheuren. Evenwel zal Ik niet het gehele koninkrijk afscheuren, één stam zal Ik aan uw zoon geven ter wille van mijn knecht David en ter wille van Jeruzalem, dat Ik verkoren heb." **Surinaams:** "En Masra ben kisi hatibron na tapu Salomo, bikasi hem hati ben drai gowe fu Masra Gado fu Israël, disi ben sori Ensrefi tu leisi na en. En A ben komanderi en abra a sani disi, dati a no musu lon na baka tra gado; ma a no ben hori a sani disi Masra ben komanderi. Fu dat'ede Masra ben taki gi Salomo taki: Bikasi yu ben du a sani disi, èn yu no ben hori Mi akkorderi nanga Mi wet disi Mi ben komanderi yu, dan fu tru Mi sa priti a kownu kondre puru fu yu anu, èn Mi sa gi en na yu dinari. Toku Mi no sa du disi na ini den dei fu yu bikasi fu Mi dinari David ede; ma Mi sa priti en puru na a anu fu yu manpikin. Ma Mi no sa puru yu heri kownukondre; ma Mi sa gi wan famiri na yu manpikin bikasi fu David Mi dinari ede, en bikasi fu Yerusalem ede, disi Mi ben ferkisi." (מֶלָכִים Melachim alef [1 Koningen] 11:9-13).

De Eeuwige is twee keer aan Sh'lomo verschenen, eerst in Giv'on, bij het begin van zijn regering en later nog een keer, in Jeruzalem, naar aanleiding van de tempelwijding. De Eeuwige zag toen al de afwijkingen al in zijn hart en heeft hem daarvoor willen waarschuwen. We lezen meerdere keren dat de Eeuwige hem waarschuwt om in Zijn geboden en inzettingen te wandelen. Toch toen Sh'lomo blij gaf geen boodschap te hebben aan wat haShem hem heeft gezegd en toch achter andere goden aanging, werd de Eeuwige toornig en kondigde Hij hem aan, dat Hij het koninkrijk in tweeën zou scheuren. Alleen zou Hij het vanwege zijn vader David nog niet tijdens zijn leven uitvoeren. Hoe reageerde Sh'lomo, toen de Eeuwige het oordeel had aangekondigd? Toonde hij berouw? Kwam hij tot inzicht en veranderde hij zijn levensstijl? Deed hij de afgoden weg uit zijn leven? Daarover en hoe het na zijn dood verder ging met het volk Israël zullen we het de volgende keer hebben. Ik wil dit eerste deel van deze studie daarom graag afsluiten met het voorbeeld van de gemeente te Filadelfia: "Dit zegt de Heilige, de Waarachtige, die de sleutel David's heeft, die opent en niemand zal sluiten, en Hij sluit en niemand opent. Ik weet uw werken: zie, Ik heb een geopende deur voor uw aangezicht gegeven die niemand kan sluiten; want gij hebt kleine kracht, maar gij hebt mijn woord bewaard en mijn naam niet verloochend. - Omdat gij het bevel bewaard hebt om Mij te blijven verwachten, zal ook Ik u bewaren voor de ure der verzoeking, die over de gehele wereld komen zal, om te verzoeken hen, die op de aarde wonen. Ik kom spoedig; houd vast wat gij hebt, opdat niemand uw kroon neme!" **Surinaams:** "Disi na san a Santa Wan e taki di de fu fertrow, a Wan di abi a sroto fu David. Te A opo wan sani, no wan suma no man sroto en, èn te A sroto wan sani, no wan suma no man opo en: Mi sabi den sani san un e du. Luku, Mi opo wan doro gi unu san no wan suma no man sroto. Un no abi furu krakti, ma un hori unsrefi na Mi wortu èn un no syen gi Mi nen. - Fu di un tan hori doro leki fa Mi ben taigi un fu du, dat' meki Mi o kibri unu fu a tési di o kon na heri grontapu, fu tési den suma di e libi na grontapu. Mi e kon her'esi. Hori unsrefi na a leri san un abi, fu no wan sma no teki a grani san un o kisi fu di un wini!" (חִיזַיֹן Chizayon [Openbaring] 3:7-8 en 10-11). Amen!